

Европейски съд по правата на човека

Р. Д. срещу Полша
(R. D. v. Poland)

жалби №№ 29692/96 и № 34612/97

Решение от 18 декември 2001г. на IV-то отделение на Съда

(резюме)*

Чл. 6, т. 1: право на справедлив процес при обвинение в престъпление; **чл. 6, т. 3, б. “с”**: право на обвиняемия на адвокатска защита

Начинът, по който чл. 6 трябва да се прилага в производствата пред апелативните или касационни съдилища, зависи от конкретните характеристики на съответното производство, но не може да има съмнение, че една държава, която е създала такива съдилища, е задължена да осигури отговорните пред закона лица ефективно да се ползват пред тях от основните гаранции за справедлив процес, залегнали в тази разпоредба, включително правото на безплатна правна помощ.

В практиката си Съдът е приемал, че естеството на повдигнатото обвинение, необходимостта от излагане на подходящи съображения по сложни правни въпроси или сложността на касационната процедура могат да налагат от гледна точка на “интересите на правосъдието” отпускането на безплатна правна помощ.

Има обаче едно първостепенно, неотменимо изискване на “интересите на правосъдието”, което трябва да се съблюдава във всеки отделен случай. Това е изискването за справедливо производство пред съдилищата, което, наред с другите задължения, налага на държавните власти да предоставят на обвиненото в престъпление лице реална възможност да се защитава по време на целия процес. В контекста на касационното производство това означава, че властите трябва да предоставят на подсъдимия възможността да отнесе делото си пред касационния съд по един конкретен и ефективен начин.

Факти по делото

На 16 септември 1994 г. срещу жалбоподателя било повдигнато обвинение за получаване на подкуп и му била наложена мярка за неотклонение задържане под стража. 12 дни по-късно мярката била отменена по негова жалба и той бил освободен с мярка полицейски надзор. Обвинението било внесено в окръжния съд на 10 февруари 1995 г., като обвинителният акт включвал 12 пункта срещу 7 съобвиняеми. Двама от тях били обвинени в трафик на жени. На жалбоподателя

---

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

бил назначен служебен адвокат. Процесът приключил на 15 април 1996 г. Жалбоподателят бил признат за виновен по повдигнатото обвинение и осъден на една година лишаване от свобода и глоба, като изпълнението на присъдата било отложено за 2 години. Съдът го освободил от заплащане на съдебни такси и разноски и наредил държавата да покрие хонорара на служебния защитник.

Срещу присъдата постъпили и жалба от г-н Р.Д., и протест от прокурора. На жалбоподателя бил назначен нов служебен адвокат. На 10 октомври 1996 г. Вроцлавският апелативен съд потвърдил присъдата и осъдил жалбоподателя да заплати такси и разноски за апелативното производство. Разноските за служебната защита отново били поети от бюджета.

На 12 октомври 1996 г. жалбоподателят уведомил апелативния съд за намерението си да подаде касационна жалба и поискал да му бъдат предоставени писмените мотиви на съда. Поискал също така да му бъде назначен нов адвокат, който да му помогне да подготви касационната си жалба. На 9 декември с. г. мотивите били връчени на жалбоподателя и от тази дата започнал да тече 30-дневният срок за подаване на касационната жалба. На 23 декември апелативният съд отхвърлил молбата на жалбоподателя за безплатна служебна защита в касационното производство с мотива, че постът, който е заемал преди процеса, и доходът, който е имал, му позволяват да заплати на адвокат по свой избор. Това решение било връчено на жалбоподателя на 31 декември и било окончателно. Той все пак подал жалба срещу него до Върховния съд. Председателят на апелативния съд отказал да я препрати, като недопустима. Върховният съд потвърдил определението.

Съгласно действащия към този момент Наказателно-процесуален кодекс, обвиняем, който е доказал, че разходите за адвокатска помощ “могат да доведат до съществено намаляване на неговия или на семейството му стандарт на живот”, можел да поиска от съда да му назначи служебен защитник. Задължителна защита от адвокат (упълномощен от подсъдимия или служебен) била предвидена, когато окръжният съд разглежда делото като първа инстанция. Назначаването на служебен защитник се отнасяло за цялото производство, но съгласно съдебната практика, установена с въвеждането на ново касационно производство след 1 януари 1996 г., за него следвало отново да бъде официално назначен адвокат. Касационната жалба можела да се основава на съществени нарушения на процесуалните правила или други явни нарушения на закона, засегнали присъдата. Не можела да съдържа оплакване от тежестта на наложеното наказание. Трябвало да бъде подадена и подписана от адвокат, като условие за допустимостта ѝ.

Резюме на решението на Европейския съд

34. Жалбоподателят твърди, че отказът на апелативния съд да му предостави служебна защита във връзка с подготовката на касационна жалба, въпреки че представителството от адвокат било задължително, е нарушил правото му да се защитава и е довел до безвъзвратното му лишаване от възможност за касационно обжалване.

A. Аргументите на страните

1. Жалбоподателят

35-39. Жалбоподателят изтъква, че както окръжният, така и апелативният съд са разгледали представените от него в началото на процеса доказателства и са приели, че финансовото му състояние към този момент не му позволява да заплати сам за адвокатска помощ. В течение на процеса материалното му положение не се подобрило, а напротив – станало по-тежко. Отказът да му бъде назначен служебен адвокат за касационното производство не бил постановен с оглед на “интересите на правосъдието” по смисъла на чл. 6, т. 3, б. “с”. Апелативният съд не изложил съображения защо счита, че тези интереси оправдават решението му. В допълнение жалбоподателят твърди, че апелативният съд се е произнесъл по молбата му толкова късно, че на практика той не е имал никакъв шанс да упълномощи друг адвокат, който да подготви жалбата и да я подаде в законния срок.

2. Правителството

40-42. Правителството поддържа, че властите са изпълнили задълженията си по Конвенцията, тъй като са предоставили на жалбоподателя служебна адвокатска защита в производствата пред окръжния и пред апелативния съд. Апелативният съд постановил отказа си съгласно закона и без да надхвърля при оценката на доказателствата свободата на преценка, предоставена на вътрешните съдилища. Въпросният отказ не бил лишил жалбоподателя от възможността да подаде касационна жалба, тъй като той можел сам да си упълномощи адвокат. Фактът, че не го е сторил, не можел да се вмени във вина на националните власти.

Б. Преценката на Съда

1. Общи принципи

“43. Съдът подчертава отново, че правото на обвиняемия на безплатна служебна защита, закрепено в чл. 6, т. 3, б. “с”, е един от елементите, присъщи на понятието за справедлив процес.

Разпоредбата предвижда две условия за придобиването на това право – липса на “достатъчно¹ средства за заплащане на адвокат” и “интересите на правосъдието” да изискват такава защита да бъде предоставена безплатно (виж наред с много други решението по делото *Фам Хоанг срещу Франция*², от 25.09.1992 г., А.243, стр. 23, § 39).

44. Начинът, по който чл. 6 трябва да се прилага в производствата пред апелативните или касационни съдилища, зависи от конкретните характеристики на съответното производство, но не може да има съмнение, че една държава, която е създала такива съдилища, е задължена да осигури отговорните пред закона лица да се ползват пред тях от основните гаранции за справедлив процес, залегнали в тази разпоредба, включително правото на безплатна правна помощ.

---

¹ Английският текст на Конвенцията гласи “if he has not **sufficient** means to pay for legal assistance”, а в официалния превод на български текстът е “ако не разполага със средства за заплащане на адвокат” – б.пр.

² *Pham Hoang v. France*

Нещо повече, в изпълнение на това задължение държавата трябва да прояви такава грижа, че да осигури на тези лица истинското и ефективно ползване от правата, гарантирани от член 6 (виж например решението по делото *Vacher срещу Франция*³ от 17.12.1996г., *Reports of Judgments and Decisions* 1996-VI, стр. 2148-49, §§ 24 и 28).”

2. Приложението на тези принципи по настоящото дело

а) “достатъчно средства да заплащане на адвокатска помощ”

45. Европейският съд не може да замести полските съдилища при установяването на финансовото състояние на жалбоподателя, а “следва да провери дали тези съдилища, при упражняването на правомощията си за преценка относно значението на доказателствата, са действали в съответствие с член 6, т. 1 (вж., *mutatis mutandis*, решението по делото *Kreuz срещу Полша*⁴, жалба №. 28249/95, § 64, ECHR 2001-VI)”.

46. В тази връзка Съдът отбелязва, че на 10 октомври 1996 г. апелативният съд е освободил жалбоподателя от заплащане на разноските за защита, като явно е намерил, че те биха били “несъразмерна тежест” за него по смисъла на НПК. Около 2 месеца и половина по-късно, на 23 декември, същият съд е отказал да отпусне безплатна правна помощ на жалбоподателя. Представените от страните доказателства не сочат финансовото му състояние да се е подобрило междувременно. От решението на апелативния съд не личи на какви конкретни обстоятелства се е основал, за да приеме, че жалбоподателят може да си позволи разноските за касационното производство, макар и преди това да е бил освободен от заплащането на адвокатски хонорар.

“При тази фактическа обстановка Съдът намира, че в настоящия случай е имало разумни основания да се приеме, че финансовите средства на жалбоподателя са ограничени. Следователно е имало сериозни индикации, че той не разполага с “достатъчно средства за заплащане на адвокат” по смисъла на чл. 6, т. 3, б. “с”.”

б) “Интересите на правосъдието”

47-48. В свои предишни решения Съдът е формулирал приложимите в това отношение критерии. Приемал е, че естеството на повдигнатото обвинение, необходимостта от излагане на подходящи съображения по сложни правни въпроси или сложността на касационната процедура могат да налагат от гледна точка на “интересите на правосъдието” отпускането на безплатна правна помощ (виж цитираното решение *Фам Хоанг*, § 40 *in fine* и решението *Туалиб срещу Гърция*⁵ от 9.07.1998 г., *Reports* 1998-IV, стр. 1430-31, §§ 52-53).

“49. Има обаче едно първостепенно, неотменимо изискване на “интересите на правосъдието”, което трябва да се съблюдава във всеки отделен случай. Това е изискването за справедливо производство пред съдилищата, което, наред с другите задължения, налага на държавните власти да предоставят на обвиненото в престъпление лице реална възможност да се защитава по време на целия процес. В контекста на касационното производство това означава, че властите трябва да

³ *Vacher v. France*

⁴ *Kreuz v. Poland*

⁵ *Twalib v. Greece*

предоставят на подсъдимия възможността да отнесе делото си пред касационния съд, по един конкретен и ефективен начин (виж цитираното решение *Ваше срещу Франция*, *ibid.* § 30).”

50. В тази връзка Съдът отбелязва, че полският закон не е позволявал (и все още не позволява) на осъден, който иска да обжалва присъдата си пред касационния съд, да избира между това да упълномощи адвокат или да подготви касационната си жалба сам, тъй като във втория случай тя е недопустима. Следователно, жалбоподателят има достъп до касационния съд само чрез адвокат – служебен или упълномощен от него. Нещо повече, той следва да подаде жалбата си в срок от 30 дни след като му стане известно решението на апелативния съд.

“51. Тези правни предпоставки не може да не са били известни на Вроцлавския апелативен съд. Следователно той е бил длъжен да разгледа молбата на жалбоподателя за служебна защита по начин, който да му позволи да подготви касационната си жалба надлежно и да отнесе случая си пред Върховния съд.

Апелативният съд обаче не само е отказал да предостави на жалбоподателя по-нататъшна безплатна служебна защита, но и му го е съобщил едва 8 дни преди изтичането на преклузивния срок за подаване на касационна жалба.

По мнение на Съда, краткостта на срока, оставен на жалбоподателя да упълномощи адвокат и да подготви касационната си жалба, не му е дала реална възможност случаят му да бъде отнесен и защитен пред касационния съд по един “конкретен и ефективен начин” възможността да отнесе делото си и да се защитава пред касационния съд.

52. Следователно е налице нарушение на член 6, т. 1 във връзка с чл. 6, т. 3, б “с” от Конвенцията.⁶”

54-61. Съдът отхвърля като недоказана претенцията на жалбоподателя за претърпени имуществени вреди, но приема, че той е претърпял неимуществени такива в резултат на невъзможността да се защитава ефективно в касационното производство и му присъжда по справедливост обезщетение в размер на 10 000 злоти. Присъжда и разноси в размер на 5000 злоти⁷.

---

⁶ Решението е взето с единодушие.

⁷ Решението е взето с единодушие.